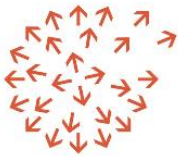

ГРУПА
ВПЛИВУ
ГРОМАДСЬКИЙ
ХОЛДИНГ

ПОЗИЦІЯ

щодо деяких положень проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (р.н. 10399)

На початку січня 2024 року у Верховній Раді України було зареєстровано урядовий законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (р.н. 10399)¹ (далі – законопроект).

Як пояснюють автори, законопроект розроблено відповідно до операційних цілей щодо забезпечення цілеспрямованого бюджетного фінансування, що дає змогу здобути якісну вищу освіту на конкурсній основі, а також підготовки затребуваних фахівців для задоволення потреб економіки у кваліфікованих фахівцях, передбачених Стратегією розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р.

Мета законопроекту полягає у реформуванні системи фінансування здобуття вищої освіти на основі диверсифікації способів фінансового забезпечення навчання здобувачів та підвищенні ефективності фінансового використання державних коштів у частині фінансування державного замовлення, адресності державної цільової підтримки, вдосконалення механізму формування та розподілу державного замовлення.

Ознайомившись з текстом законопроекту, ми, представники організацій, що опікуються захистом прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, **вітаємо зусилля держави щодо реформування системи освіти**, а також законодавчого закріплення для осіб, які є внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) або проживають на тимчасово окупованій території України (далі – ТОТ), можливості скористатися спеціальними умовами вступу для здобуття освіти.

¹ Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам від 10 січня 2024 №10399. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43517>

Водночас, зважаючи на складне соціальне та матеріально-побутове становище осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України або належать до числа внутрішньо переміщених осіб, ми, представники, організацій, які опікуються питаннями захисту прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, висловлюємо застереження щодо ризиків, пов'язаних з прийняттям законопроекту р.н. 10399.

(1) Неможливість безоплатного навчання зі стипендіальним забезпеченням на підготовчих курсах закладів вищої освіти негативно вплине на здобувачів освіти з числа жителів ТОТ.

Законопроектом пропонується виключити положення ЗУ «Про вищу освіту» про те, що особи, які проживають на ТОТ, можуть за бажанням разово скористатися правом на безоплатне навчання зі стипендіальним забезпеченням на підготовчих курсах закладів вищої освіти тривалістю до одного року за наступним вступом до закладів вищої освіти як внутрішньо переміщені особи.

Діти, які тривалий час проживали на ТОТ і бажають здобути освіту на підконтрольній уряду України території, потребують допомоги для опанування шкільної програми, поліпшення знань з української мови та історії України. Адже на ТОТ, РФ створює несприятливі умови для вивчення предметів українознавчого компонента, доступ до мережі Інтернет та українських навчальних онлайн-ресурсів є обмеженим або повністю відсутнім.

Виїзд з ТОТ передбачає значне фінансове навантаження та безпекові ризики для майбутнього абітурієнта та його сім'ї. Непоодинокими є випадки, коли молоді люди вирішують самостійно їхати навчатися на підконтрольну територію України всупереч позиції батьків залишатися на ТОТ. Необхідність самостійно сплачувати вартість навчання на підготовчих курсах на додаток до оплати житла, комунальних послуг, харчування, медичних потреб тощо є фінансово обтяжливим для осіб, яким щойно вдалося виїхати з окупації.

Тож неможливість безоплатного навчання на підготовчих курсах із стипендіальним забезпеченням у закладах вищої освіти перешкоджатиме реалізації права на освіту та в перспективі демотивує українську молодь, яка проживає на ТОТ або належить до числа ВПО, навчатись та працювати в Україні.

(2) Надання державної цільової підтримки може мати непередбачуваний характер.

Згідно з пропонованими змінами, державною цільовою підтримкою так само будуть забезпечуватися найбільш вразливі категорії здобувачів освіти та громадян в цілому, які включають дітей-ВПО; дітей, які проживають у населених пунктах на лінії зіткнення; осіб з інвалідністю внаслідок війни та їхніх дітей; дітей, які є членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України; дітей, один із батьків яких загинув під час масових акцій громадянського протесту; учасників бойових дій; та постраждалих учасників Революції Гідності. Проте така допомога буде надаватися лише за умови, якщо фінансово-майновий стан сім'ї одержувача відповідатиме певним критеріям.

Критерії оцінювання фінансово-майнового стану сім'ї для надання державної цільової підтримки для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, мають бути визначені Кабінетом Міністрів України. Однак, зважаючи на наявне законодавче регулювання та практику застосування критеріїв оцінки фінансово-майнового стану сім'ї, для призначення різних видів соціальної допомоги в Україні, обґрунтовано існують підстави вважати, що критерії для абітурієнтів з числа ВПО та студентів з числа ВПО будуть достатньо жорсткими та можуть не враховувати вразливість, спричинену переміщенням (потребу в оренді житла, відсутність доступу до свого майна та відповідно необхідність придбання нового, в цілому додаткове фінансове навантаження).

Крім того, неможливість вразливих категорій населення скористатися державною цільовою підтримкою для полегшення фінансового навантаження у зв'язку з навчанням в Україні стимулюватиме українських дітей вступати на навчання за кордоном. Адже окремими закордонними закладами освіти передбачаються пільгові умови вступу, стипендіального забезпечення та забезпеченням гуртожитком українців, які рятувалися від війни, та успішних студентів у цілому.

З іншого боку, неможливість перевірити існуючими методами майновий стан осіб, які тривалий час перебували на тимчасово окупованих територіях, означає, що обмеження за майновим критерієм для них не буде застосовано на практиці. Навпаки, такий критерій буде переважно застосовуватися щодо членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, оскільки їх сім'ї переважно проживають на підконтрольній Уряду України території і їх майновий стан може бути визначений. Враховуючи досить високий розмір заробітної плати військових у порівнянні з середнім рівнем оплати праці в Україні, а також розмір компенсації в разі смерті (загибелі) чи поранення військовослужбовця, такі особи будуть єдиною категорією, до якою буде застосовано відповідні критерії. В результаті, запровадження майнового критерію при визначенні права на одержання державної цільової підтримки та інших видів підтримки не матиме фактичного позитивного ефекту.

Таким чином, проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (р. н. 10399) містить суперечливі положення, впровадження яких не призведе до досягнення заявлених цілей та мети законопроєкту.

Водночас прийняття законопроєкту без доопрацювання перешкоджатиме реалізації права на освіту та реінтеграції осіб з тимчасового окупованих територій України до освітнього, культурного та громадського простору України; створить умови неефективної державної підтримки у сфері освіти та слугуватиме маркером, що держава робить кроки щодо обмеження та ускладнення становища вразливих категорій осіб; спричинить відтік інтелектуального потенціалу за кордон та поглибить брак кваліфікованих кадрів на ринку праці.

31 січня 2024 року

ГО «Донбас СОС»

Центр прав людини ZMINA

БФ «Схід SOS»

ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»

ГО ЦПП «Альменда»

Кримська правозахисна група

ГО «КРИМСОС»

БФ «Право на захист»